

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ І ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ**

**з навчальної дисципліни
«ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ»
для студентів всіх форм навчання
галузі знань 07 Управління та адміністрування**

Покровськ, 2020

Методичні рекомендації до виконання курсової роботи з навчальної дисципліни «Фінансовий менеджмент» для студентів всіх форм навчання галузі знань 07 Управління та адміністрування / Уклад. : В. М. Антоненко. – Покровськ : ДонНТУ, 2020. – 51 с.

Методичну розробку рекомендовано для використання студентами при опрацюванні ними тематичного матеріалу вказаної навчальної дисципліни та написання курсової роботи.

Курсова робота передбачає виконання студентами двох розділів: розрахункового і теоретичного, які змістовно є пов'язаними між собою.

Рекомендації містять достатньо повні вимоги щодо проведення аналітичних розрахунків за всіма тематичними напрямками аналізу фінансових проблем підприємства, мають усі необхідні рекомендації щодо здійснення розрахунків, конкретні формули, факторні моделі, таблиці та відповідні пояснення, що, безумовно, буде корисним студентам під час підготовки курсової роботи.

Наводиться тематика теоретичного розділу роботи, з якої студенти самостійно, за власним обґрунтуванням, обирають 2-3 конкретні теми.

Рекомендації містять правила оформлення курсової роботи, порядок підготовки до захисту та критерії оцінювання робіт.

Укладач: _____ В. М. Антоненко, доцент, к. е. н., доцент кафедри УФЕБ
(підпис)

Рецензент: _____ Л. І. Шилова, доцент, к. е. н., доцент кафедри ЕПР
(підпис)

Відповідальний за випуск:

_____ О. Ю. Попова, проф., д. е. н., зав. каф. УФЕБ
(підпис)

Затверджено навчально-методичним відділом ДонНТУ
протокол № ____ від _____

Розглянуто на засіданні кафедри управління і фінансово-економічної безпеки,
протокол № ____ від _____ р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. ЗАВДАННЯ, ЗМІСТ ТА ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ПІДГОТОВКИ КУРСОВОЇ РОБОТИ	5
2. МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ ТА СТРУКТУРНИЙ ЗМІСТ РОЗРАХУНКОВОГО РОЗДІЛУ КУРСОВОЇ РОБОТИ	7
2.1 Методика виконання розрахункового розділу курсової роботи.....	7
2.2 Стисла характеристика підприємства	8
2.3 Загальна оцінка майна і джерел його формування	9
2.4 Аналіз активу балансу	14
2.5 Аналіз пасиву балансу	17
2.6 Аналіз фінансової стійкості	19
2.7 Аналіз ліквідності балансу і платоспроможності підприємства	21
2.8 Аналіз фінансових результатів і показників рентабельності	24
2.9 Аналіз ділової активності підприємства.....	29
2.10 Узагальнення результатів аналізу та визначення переліку першочергових заходів фінансового менеджменту на підприємстві.....	31
3. МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ ТА ТЕМАТИКА ТЕОРЕТИЧНОГО РОЗДІЛУ КУРСОВОЇ РОБОТИ	33
3.1 Методика виконання.....	33
3.2 Тематика теоретичного розділу.....	34
4. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ	36
5. ОЦІНЮВАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ	40
6. ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	41
ДОДАТОК А. Зразок оформлення титульної сторінки курсової роботи	43
ДОДАТОК Б. Приклади оформлення бібліографічного опису у списку використаних джерел	44
ДОДАТОК В. Оцінювання курсових робіт	48

ВСТУП

Розвиток ринкових відносин підвищує відповідальність і самостійність підприємств та інших суб'єктів ринку в підготовці та прийнятті управлінських рішень. Ефективність цих рішень багато в чому залежить від об'єктивності, своєчасності та всебічності оцінювання існуючого й очікуваного фінансового стану підприємства, на основі чого менеджери – фінансисти мають розробляти та запроваджувати в практичну діяльність підприємств відповідні управлінські рішення.

Функціонуючи в сучасних економічних умовах, суб'єкти підприємницької діяльності повинні забезпечувати такий стан своїх фінансових ресурсів, при якому б вони зберігали здатність безперебійно виконувати фінансові зобов'язання перед діловими партнерами, державою, власниками і найманими робітниками.

Саме тому практичне застосування наукових підходів до управління фінансовими ресурсами все більш стає затребуваним і необхідним як для виживання проблемних підприємств, так і для подальшого успішного розвитку стабільно працюючих підприємств. Фінансовий менеджмент повинний бути спрямований на забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання розрахункової і кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власних і позикових коштів, забезпечення фінансової стійкості з метою ефективного функціонування підприємства.

У плані підготовки магістрів за галуззю знань 07 Управління та адміністрування передбачається вивчення навчальної дисципліни «Фінансовий менеджмент» та виконання курсової роботи.

Метою курсової роботи з навчальної дисципліни «Фінансовий менеджмент» є поглиблення теоретичних знань та отримання практичних навичок з методики проведення фінансового аналізу підприємств.

Інформаційною базою для виконання курсової роботи є фінансова звітність промислового підприємства за останні два-три роки, а також звіт підприємства про управління (для середніх і великих підприємств). Необхідно звернути увагу на те, що новий звіт (звіт підприємства про управління) є досить цікавим і інформативним та буде в нагоді студентам в процесі обґрунтування й прийняття ними рішень щодо розробки власних пропозицій і напрямків покращення фінансового стану і фінансових результатів та для формулювання перспектив розвитку досліджуваного підприємства.

Список літературних джерел студенти формують самостійно, із врахуванням тематичного напрямку власних фінансових досліджень.

Підготовка та захист курсової роботи з дисципліни «Фінансовий менеджмент» має стати для студентів базовим кроком до подальшої розробки магістерської кваліфікаційної роботи.

1 ЗАВДАННЯ, ЗМІСТ ТА ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ПІДГОТОВКИ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Виконання курсових робіт здійснюється відповідно до робочого навчального плану та існуючих вимог щодо їх змісту.

Для виконання курсової роботи необхідно зібрати (отримати) фінансові звіти (форми 1, 2) та звіт про управління (для середніх і великих підприємств) функціонуючого підприємства за 2-3 роки.

Змістовно курсова робота складається з двох частин: розрахункової і теоретичної, - які є логічно взаємопов'язаними між собою:

- розрахункової, в якій передбачено здійснення автором курсової роботи фінансових аналітичних досліджень за даними конкретного підприємства за 2-3 роки;
- теоретичної, яка націлена на розкриття студентом двох-трьох базових тем цієї навчальної дисципліни, які обираються студентом самостійно, виходячи з висновків проведеного фінансового аналізу підприємства.

Логіка і зв'язок між цими двома частинами роботи полягають у тому, що результати розрахункової частини є обґрунтуванням для вибору напрямків розробки теоретичної частини роботи.

Завдання курсової роботи зводяться до наступного:

- в першій (розрахунковій) частині курсової роботи:
 - за даними досліджуваного підприємства здійснити фінансові аналітичні розрахунки за 2-3 роки;
 - оцінити фінансовий стан підприємства та на основі узагальнення результатів проведеного фінансового аналізу визначити основні актуальні напрямки удосконалення (реформування) механізму фінансового менеджменту на цьому підприємстві;
- в другій (теоретичній) частині курсової роботи:
 - враховуючи висновки щодо напрямків удосконалення (реформування) механізму фінансового менеджменту на підприємстві, обрати із пропонованого переліку тем теоретичного розділу курсової роботи для подальшої розробки 2-3 конкретні теми;

- дослідити сутність обраних напрямків фінансового менеджменту та адаптувати його для умов досліджуваного в першому розділі курсової роботи підприємства.

Курсова робота виконується студентами самостійно з дотриманням вимог академічної доброчесності. Зокрема, відповідно до ст. 42 Закону України про освіту вказується, що дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

При цьому порушенням студентами академічної доброчесності вважається:

- академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;
- самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;
- фабрикація – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;
- фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;
- списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;
- обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;
- хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких

інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;

- необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти.

Вказані порушення академічної доброчесності є неприпустимі під час підготовки будь-яких наукових робіт. За порушення академічної доброчесності студенти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

- повторне проходження оцінювання;
- відрахування із закладу освіти;
- позбавлення академічної стипендії;
- позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання.

2 СТРУКТУРНИЙ ЗМІСТ РОЗРАХУНКОВОГО РОЗДІЛУ КУРСОВОЇ РОБОТИ

2.1 Методика виконання розрахункового розділу курсової роботи

Для виконання розрахункового розділу курсової роботи студентам необхідно заздалегідь отримати фінансові звіти конкретного підприємства за 2-3 останні роки, які подаються як додаток до курсової роботи.

Тема розрахункового розділу курсової роботи є загальною для усіх студентів і варіюється залежно від обраного для аналітичного дослідження підприємства, а саме: «Комплексний аналіз фінансового стану і фінансових результатів _____».

назва підприємства

Процедура й методика виконання усіх аналітичних розрахунків має здійснюватися відповідно до поданих у цій методичній розробці рекомендацій. При цьому студент має право відкоригувати склад аналітичних розрахунків, зважаючи на специфіку діяльності та фактичної ситуації, що сталася на обраному для дослідження підприємстві. Тобто автор курсової роботи може сконцентруватися на тих основних проблемних напрямках діяльності підприємства, за якими спостерігаються найбільш значущі відхилення від рекомендованих значень.

Змістовно розрахункова частина курсової роботи націлена на здійснення системи фінансових аналітичних розрахунків та висуває необхідність вирішення наступних завдань:

- надати стислу характеристику досліджуваного підприємства (п. 2.2 даних методичних рекомендацій), для чого необхідно окреслити галузеву специфіку

функціонування підприємства та навести основні його особливості (спеціалізація, форма власності тощо);

- дати загальну оцінку майна і джерел його формування, сформулювати матричний баланс (п. 2.3), а також оцінити ефективність використання майна підприємством у досліджуваному періоді, використовуючи для цього звітні форми №1 і №2;

- здійснити аналіз активу (п. 2.4) і пасиву балансу (п. 2.5), використовуючи для цього звітну фінансову форму №1, зробити відповідні висновки щодо наявності, структури та динаміки майна підприємства у аналітичний період;

- зробити аналіз фінансової стійкості підприємства (п. 2.6), для чого розрахувати відповідні коефіцієнти та визначити тип фінансової стійкості, що вимагає застосування балансової форми №1;

- провести аналіз ліквідності балансу і платоспроможності підприємства (п. 2.7), застосовуючи звітну фінансову форму №1, надати конкретні висновки щодо отриманих результатів;

- зробити аналіз фінансових результатів та показників рентабельності діяльності підприємства (п. 2.8), оцінити їх обсяги та динаміку, а також вплив факторів на їх зміну, для чого необхідно скористатися даними звітної форми №2, надати відповідні висновки з результатів аналізу;

- оцінити ділову активність підприємства (п. 2.9), зробити відповідні розрахунки аналітичних коефіцієнтів, для чого використовувати дані звітних форм №1 і №2, визначитися із аналітичними висновками щодо перспектив розвитку підприємства;

Загальний обсяг цього розділу курсової роботи має бути в межах від 25 до 40 сторінок.

2.2 Стисла характеристика підприємства

Для написання розрахункового розділу курсової роботи в першому її підрозділі необхідно надати характеристику підприємства, за даними якого студент готує цю частину курсової роботи.

В цій характеристиці необхідно вказати: статутну інформацію про підприємство, визначитися із його спеціалізацією, історією його розвитку тощо.

При написанні цього підрозділу доцільно використовувати звіт підприємства про управління (для середніх і великих підприємств), в якому міститься інформація про стратегію підприємства, наводиться аналіз середовища його функціонування, зазначаються суттєві чинники впливу на діяльність підприємства, накреслюються основні перспективи його розвитку тощо.

В цілому обсяг цього підрозділу має бути 2 - 3 сторінки.

2.3 Загальна оцінка майна і джерел його формування

Загальна оцінка майна підприємства і джерел його формування включає наступні напрямки аналізу:

- аналіз зміни валюти балансу (підсумок активу і пасиву). Нормальним вважається збільшення валюти балансу. Якщо валюта балансу зменшується, то це може сигналізувати про зниження обсягів виробництва і служити однією з причин неплатоспроможності підприємства;

- аналіз зміни обсягу і структури активів. При цьому необхідно звернути увагу на зміну іммобілізованих (необоротних) і мобільних (поточних) активів; матеріальних оборотних коштів (їх необґрунтоване завищення призводить до затоварювання, а брак – до неможливості нормального функціонування підприємства); дебіторської заборгованості; вільних коштів у готівковій (каса) і безготівковій (розрахунковий, валютний рахунки) формах і короткострокових фінансових вкладень;

- аналіз зміни величини і структури пасивів. При цьому необхідно звернути увагу на зміну власних і позикових джерел (значна питома вага позикових джерел (понад 50%) свідчить про ризиковий характер діяльності підприємства, що може послужити причиною неплатоспроможності); динаміку і структуру кредиторської заборгованості підприємства;

- розрахунок фінансових аналітичних показників та формування загальних висновків щодо оцінки стану і структури майна підприємства і джерел його формування;

- побудову матричного ущільненого балансу, який дозволить аналітику більш глибоко й комплексно дослідити та зіставити зміни в обсягах та структурі майна підприємства з динамікою та структурою джерел його формування;

- оцінити ефективність використання майна підприємства, застосовуючи для цього звітні форми №1 і №2. При цьому необхідно мати на увазі, що позитивною динамікою вважається зростання у часі показника ефективності використання майна (ресурсовіддачі), а негативною – його зменшення.

Загальна оцінка майна підприємства і джерел його формування проводиться на основі порівняльно-аналітичного балансу (агрегованого, ущільненого балансу) (табл. 2.1 і 2.2). Порівняльно-аналітичний баланс будується на основі даних форми №1 «Звіт про фінансовий стан (Баланс)».

На основі даних порівняльно-аналітичного балансу роблять висновки про зміну вартості та структури майна підприємства, а також джерел його формування на кінець року порівняно з початком періоду, описують причини змін.

Таблиця 2.1 - Аналіз активів балансу

Статті активів	На початок року		На кінець року		Зміна			
	ис. грн	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	абсолютна, (+ / -)	темپ приросту, %	структури, %	питомої ваги, %
Майно, всього								
1 Необоротні активи								
2 Оборотні активи								
2.1 Запаси поточні біологічні активи								
2.2 Дебіторська заборгованість								
2.3 Грошові кошти і поточні фінансові інвестиції								
2.4 Інші оборотні активи								

Таблиця 2.2 - Аналіз пасивів балансу

Статті пасивів	На початок року		На кінець року		Зміна			
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	абсолютна, (+ / -)	темп приросту, %	структури, %	питомої ваги, %
Джерела майна, всього								
1 Власний капітал								
1.1 Зареєстрований капітал								
1.2 Нерозподілений прибуток								
1.3 Інші джерела								
2 Позиковий капітал								
2.1 Довгострокові зобов'язання								
2.2 Короткострокові кредити банків								
2.3 Кредиторська заборгованість								
2.4 Інший позиковий капітал								

Доцільно для більш поглибленого аналізу майнового стану підприємства розрахувати й оцінити наступні показники:

1. Частка оборотних виробничих фондів в оборотних активах:

$$Довф = \frac{Овф}{ОА},$$

де Овф – оборотні виробничі фонди, тис. грн.;

ОА – оборотні активи, тис. грн.

Цей коефіцієнт показує частку оборотних коштів у виробничій сфері, його зростання позитивно характеризує майновий стан.

2. Частка основних засобів в активах:

$$Дос = \frac{ОЗзал}{А},$$

де ОЗзал – основні засоби (за залишковою вартістю), тис. грн.;

А – загальна величина активів, тис. грн.

Цей показник характеризує частку основних засобів у валюті балансу.

3. Коефіцієнт зносу основних засобів:

$$Кзн = \frac{Зоз}{ОЗперв},$$

де Зоз – величина зносу основних засобів, тис. грн.;

ОЗперв – величина основних засобів по первісній вартості, тис. грн.

Цей показник характеризує рівень фізичного і морального зносу основних засобів, позитивним вважається зниження цього коефіцієнта.

4. Коефіцієнт оновлення основних засобів:

$$Кобн = \frac{\Delta ОЗперв}{ОЗперв},$$

де Δ ОЗперв – приріст первісної вартості основних засобів, тис. грн.

Цей коефіцієнт характеризує рівень оновлення основних фондів.

5. Частка оборотних виробничих фондів у загальних активах підприємства:

$$Доп.ф = \frac{ОВФ}{А},$$

де ОВФ – основні виробничі фонди підприємства за залишковою вартістю, тис. грн.

Позитивним вважається зростання цього коефіцієнта.

6. Коефіцієнт мобільності активів:

$$K_{ма} = \frac{OA}{НА},$$

де НА – необоротні активи за залишковою вартістю, тис. грн.

Цей коефіцієнт показує, скільки оборотних коштів приходить на одну грошову одиницю необоротних, виражає потенційну можливість перетворення активів у ліквідні кошти.

Одним з найбільш інформативних аналітичних методів дослідження фінансового стану підприємства є матричний метод аналізу. Побудова матричного балансу дозволяє глибше проаналізувати майновий стан підприємства шляхом зіставлення змін у майні та в джерелах його формування.

При побудові матричного балансу (його форма подана у табл. 2.3) висхідний (або ущільнений агрегований) баланс підприємства розглядається у вигляді матриці, де строки – це статті активу, а стовпці – статті пасиву.

Таблиця 2.3 - Форма матричного аналітичного балансу

Активи	Пасиви								Баланс
	Статутний капітал	Нерозподілений прибуток	Інші джерела	Власний капітал	Довгострокові зобов'язання	Короткострокові зобов'язання	Кредиторська заборгованість	Позиковий капітал	
Необоротні активи									
Запаси									
Дебіторська заборгованість									
Грошові кошти і поточні фінансові інвестиції									
Оборотні активи									
Баланс									

Розміри матриці можуть повністю відповідати кількості статей активу і пасиву, але достатньо обмежитися кількістю статей порівняльного аналітичного балансу.

За допомогою цього методу можна скласти матричний баланс на початок року, на кінець року і матричний баланс змін. Перші два балансу статичні, а третій показує зміни в майновому стані підприємства.

Побудова матричного балансу складається з чотирьох етапів:

1. Вибір розміру матриці.
2. Заповнення підсумкових рядків і стовпців («периметра» матриці).
3. Послідовний (починаючи з першого рядка активу) вибір джерел коштів.
4. Перевірка всіх балансових підсумків по вертикалі і горизонталі.

Найбільш відповідальним є третій етап. Заповнення матриці відбувається від верхнього лівого кута по головній діагоналі до нижнього правого кута матриці. Джерела вибирають в межах залишку коштів; а використання наступного джерела свідчить про певний ризик зниження якості забезпечення активів фінансовими джерелами.

За результатами проведеного матричного аналізу необхідно надати відповідні висновки.

Для визначення того, наскільки ефективно використовується майно підприємства, необхідно порівняти темпи зростання виторгу від реалізації продукції (ТрВР) і темпи зростання середньорічної валюти балансу (ТрВБср).

Якщо $ТрВР > ТрВБср$ – майно підприємства в аналізованому періоді використовувався ефективно; якщо $ТрВР < ТрВБср$ – неефективно.

Для аналізу впливу інтенсивного і екстенсивного факторів на зміну виторгу від реалізації продукції використовується метод абсолютних різниць (табл. 2.4).

Середньорічна валюта балансу розраховується за формулою:

$$ВБср = \frac{ВБп + ВБк}{2},$$

де ВБп, ВБк – валюта балансу на початок і кінець року відповідно, тис. грн.

Ресурсовіддача розраховується за формулою:

$$P = \frac{ВР}{ВБср}.$$

Вплив екстенсивного фактору на зміну обсягу виручки від реалізації розраховується за формулою:

$$\Delta ВР_{\Delta ВБср} = \Delta ВБср * Pп ,$$

де $\Delta ВБ_{ср}$ – зміна середньої валюти балансу у звітному році порівняно з попереднім, тис. грн.;

R_p – ресурсовіддача у попередньому періоді, грн./грн.

Вплив інтенсивного фактору на зміну обсягу виручки від реалізації розраховується за формулою:

$$\Delta ВР_{\Delta P} = ВБ_{ср.зв} * \Delta P ,$$

де $ВБ_{ср.зв}$ – середня валюта балансу у звітному році, тис. грн.;

ΔP – зміна ресурсовіддачі у звітному році порівняно із попереднім періодом, грн./грн.

Таблиця 2.4 - Вихідні дані для факторного аналізу виторгу від реалізації

Назва показників	Період	
	звітний	попередній
1. Виручка від реалізації (ВР), тис. грн.		
2. Середньорічна валюта балансу (ВБ _{ср}), тис. грн.		
3. Ресурсовіддача (Р), грн./грн.		

Після визначення факторного впливу на розмір виручки від реалізації здійснюється перевірка факторних розрахунків, тобто:

$$\Delta ВР_{\Delta ВБ_{ср}} + \Delta ВР_{\Delta P} = \Delta ВР ,$$

де $\Delta ВР$ – зміна розміру виручки від реалізації у звітному році порівняно із попереднім, тис. грн.

За результатами факторного аналізу робляться висновки щодо ефективності використання майна підприємства та можливостей його покращення за рахунок, перш за все, інтенсивного фактору.

2.4 Аналіз активу балансу

В процесі аналізу активів балансу необхідно враховувати їхній поділ на необоротні та оборотні.

Необоротні активи – це вкладення засобів підприємства на тривалу перспективу. Аналіз необоротних активів проводиться на основі табл. 2.5.

Наявність нематеріальних активів свідчить про вкладення капіталу в патенти, ліцензії та іншу інтелектуальну власність. Це характеризує інноваційну стратегію підприємства, яка стратегія сприяє зміцненню його фінансового стану.

Оскільки незавершені капітальні інвестиції не беруть участі у виробничому обороті, то за певних умов збільшення частки цих активів може погіршити фінансовий стан підприємства.

Збільшення частки основних засобів можна оцінювати позитивно, так як збільшилася вкладення засобів у виробничий розвиток. Збільшення довгострокових фінансових інвестицій вказує на інвестиційну спрямованість діяльності (вкладень) підприємства.

Позитивно характеризує фінансовий стан підприємства відсутність довгострокової дебіторської заборгованості.

Аналіз оборотних активів проводиться на основі табл. 2.6.

Причини зміни обсягів і структури оборотних активів досить різні. Так, наприклад, збільшення питомої ваги запасів загалом може свідчити про нарощування виробничого потенціалу підприємства, його прагнення захистити свої грошові активи від знецінювання в період інфляції, а також про нерациональність господарської діяльності (виробничі запаси – найбільш неліквідна частина оборотних коштів).

Зміна питомої ваги грошових коштів та їх еквівалентів істотно впливає на рівень ліквідності балансу. Зміна питомої ваги дебіторської заборгованості впливає на фінансову стійкість підприємства.

Безпідставне відволікання засобів у запаси призводить до зростання кредиторської заборгованості та погіршення фінансового стану підприємства.

Структура запасів оцінюється за допомогою коефіцієнта накопичення:

$$K_n = \frac{BЗ + НЗВ}{ГП + Т},$$

де ВЗ – виробничі запаси;

НЗВ – незавершене виробництво;

ГП – готова продукція;

Т – товари.

Коефіцієнт накопичення запасів характеризує рівень мобільності запасів. Його оптимальна величина повинна бути менше 1 (але це лише в тому випадку, якщо продукція підприємства є конкурентоспроможною і користується попитом).

Стан розрахункової дисципліни характеризується наявністю дебіторської заборгованості. Для її аналізу складається табл. 2.7, в якій наводяться і досліджуються розміри дебіторської заборгованості підприємства на початок і кінець періоду, а також її зміна і структура.

Таблиця 2.5 - Аналіз необоротних активів

Необоротні активи	На початок періоду		На кінець періоду		Зміна		
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	абсолютна (+ , -)	темп росту, %	структури, відсотк. пунктів
1. Нематеріальні активи							
2. Незавершені капітальні інвестиції							
3. Основні засоби							
4. Інвестиційна нерухомість							
5. Довгострокові біологічні активи							
6. Довгострокові фінансові інвестиції							
7. Довгострокова дебіторська заборгованість							
8. Відстрочені податкові активи							
9. Інші необоротні активи							
Всього							

Таблиця 2.6 - Аналіз оборотних активів

Оборотні активи	На початок періоду		На кінець періоду		Зміна		
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	абсолютна (+ , -)	темп росту, %	структури, відсотк. пунктів
1. Запаси							
2. Поточні біологічні активи							
3. Дебіторська заборгованість							
4. Поточні фінансові інвестиції							
5. Грошові кошти та їх еквіваленти							
6. Витрати майбутніх періодів							
7. Інші оборотні активи							
Всього							

Таблиця 2.7 - Аналіз дебіторської заборгованості

Дебіторська заборгованість	На початок періоду		На кінець періоду		Зміна		
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	абсолют на (+, -)	темп росту, %	структури, відсотк. пункти
1. Векселя отримані							
2. За товари, роботи, послуги							
3. З бюджетом							
4. За виданими авансами							
5. За нарахованими доходами							
6. За внутрішніми розрахунками							
7. Інша поточна дебіторська заборгованість							
Всього							

Після таблиці необхідно дати оцінку отриманим результатам, виявити можливі причини зі зміни дебіторської заборгованості та накреслити можливості її врегулювання.

2.5 Аналіз пасиву балансу

Пасив балансу дозволяє визначити, які зміни відбулися в структурі власного і позикового капіталу, скільки залучено в оборот підприємства довгострокових і короткострокових позикових коштів.

У процесі аналізу необхідно вивчити динаміку і структуру власного капіталу, з'ясувати причини змін окремих його складових і дати оцінку цим змінам. Аналіз власного капіталу оформлюється в табл. 2.8.

Розумні розміри залучення позикового капіталу здатні поліпшити фінансовий стан підприємства, а надмірні – погіршити його. Аналіз позикових джерел оформлюється в табл. 2.9.

Після заповнення табличної інформації та виконання аналітичних розрахунків у вказаних таблицях необхідно оцінити отримані результати, звертаючи при цьому увагу, як на позитивні зрушення в пасиві балансу, так і на недоліки в роботі підприємства. Бажано навести можливі причини цих змін та окреслити певні шляхи покращення фінансових джерел (пасивів) підприємства.

Таблиця 2.8 - Аналіз власного капіталу

Власний капітал	На початок періоду		На кінець періоду		Зміна		
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	абсолютна (+, -)	темп росту, %	структури, відсотк. пунктів
1. Зареєстрований капітал							
2. Капітал у дооцінки							
3. Додатковий капітал							
4. Резервний капітал							
5. Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)							
6. Неоплачений капітал							
7. Вилучений капітал							
Всього							

Таблиця 2.9 - Аналіз позикових джерел

Власний капітал	На початок періоду		На кінець періоду		Зміна		
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	абсолютна (+, -)	темп росту, %	структури, відсотк. пунктів
1. Довгострокові кредити банку							
2. Довгострокові фінансові зобов'язання							
3. Відстрочені фінансові зобов'язання							
4. Інші довгострокові зобов'язання							
5. Короткострокові кредити банку							
6. Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями							
7. Векселі видані							
8. Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги							
9. За отриманими авансами							
10. З бюджетом							
11. З позабюджетними фондами							
12. Зі страхування							
13. З оплати праці							
Всього							

Причини зміни обсягів і структури оборотних активів досить різні. Так, наприклад, збільшення питомої ваги запасів загалом може свідчити про нарощування виробничого потенціалу підприємства, його прагнення захистити свої грошові активи від знецінювання в період інфляції, а також про нерациональність господарської діяльності (виробничі запаси – найбільш неліквідна частина оборотних коштів).

2.6 Аналіз фінансової стійкості

Фінансова стійкість – це оптимальна структура активів і пасивів балансу, яка забезпечує такий стан рахунків підприємства, які гарантують його постійну платоспроможність. Для її оцінки розраховуються та досліджуються абсолютні і відносні показники.

Для розрахунку абсолютних показників фінансової стійкості спочатку визначається наявність джерел формування запасів на початок і кінець періоду:

1) наявність власних оборотних коштів:

$$ВOK = ВК - НА ,$$

де ВК – власний капітал (джерела власних коштів), тис. грн.;

НА – необоротні активи, тис. грн.

2) наявність власних і довгострокових позикових джерел формування запасів (перманентного капіталу):

$$ВДК = (ВК + ДТ) - НА ,$$

де ДТ – довгострокові зобов'язання, тис. грн.

3) наявність основних джерел формування запасів:

$$ОДЗ = (ВК + ДТ + КТ) - НА ,$$

де КТ – короткострокові кредити і позики, тис. грн.

Трьом показникам наявності джерел формування запасів відповідають три абсолютні показники забезпеченості запасів джерелами їх формування:

1) надлишок (+) або нестача (–) власних оборотних коштів:

$$\Delta ВOK = ВOK - З ,$$

де З – запаси (матеріальні оборотні активи), тис. грн.

2) надлишок (+) або нестача (–) власних і довгострокових позикових джерел формування запасів:

$$\Delta ВДК = ВДК - З ,$$

3) надлишок (+) або нестача (-) основних джерел формування запасів:

$$\Delta \text{ОДЗ} = \text{ОДЗ} - 3.$$

Відносні показники забезпеченості запасів джерелами їх формування розраховуються наступним чином:

1) коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами:

$$K_{\text{зз.вок}} = \frac{\text{ВОК}}{3}.$$

Цей коефіцієнт повинен бути більше або дорівнювати 0,6 - 0,8.

2) коефіцієнт забезпеченості запасів перманентним капіталом:

$$K_{\text{зз.вдк}} = \frac{\text{ВДК}}{3}.$$

Цей коефіцієнт повинен бути більше або дорівнювати 0,8 - 1,0.

3) коефіцієнт забезпеченості запасів основними джерелами їх формування:

$$K_{\text{зз.одз}} = \frac{\text{ОДЗ}}{3}.$$

Для забезпечення і підтримки фінансової стійкості підприємства цей коефіцієнт необхідно, щоб був більшим за 1,0.

Далі визначається тип фінансової стійкості підприємства за наступними ознаками:

1. Абсолютна фінансова стійкість, якщо $3 \leq \text{ВОК}$;
2. Нормальна фінансова стійкість, якщо $\text{ВОК} < 3 \leq \text{ВДК}$;
3. Нестійкий фінансовий стан, якщо $\text{ВДК} < 3 \leq \text{ОДЗ}$;
4. Кризовий фінансовий стан, якщо $3 > \text{ОДЗ}$.

Фінансову стійкість підприємства характеризують також наступні відносні показники (коефіцієнти):

1. Коефіцієнт фінансової автономії (незалежності):

$$K_{\text{авт}} = \frac{\text{ВК}}{\text{ВБ}}.$$

Кавт повинен бути трохи більше 0,5. Це означає, що весь позиковий капітал може бути покритий власністю підприємства.

2. Коефіцієнт фінансової залежності (коефіцієнт концентрації позикового капіталу):

$$K_{фзав} = \frac{ПК}{ВБ},$$

де ПК – позиковий капітал, тис. грн.

Чим вище рівень Кавт і нижчий рівень Кфзав, тим стійкіший фінансовий стан підприємства.

3. Коефіцієнт фінансового ризику (плече фінансового важеля):

$$K_{фриз} = \frac{ПК}{ВК}.$$

Коефіцієнт Кфриз за нормальних умов функціонування підприємств повинен бути у межах 0,5 - 1,5.

4. Коефіцієнт маневреності власного капіталу:

$$K_{ман} = \frac{ВOK}{ВК}.$$

Цей коефіцієнт показує, яка частина власного капіталу підприємства знаходиться в мобільній формі. Високі значення Кман позитивно характеризують фінансовий стан підприємства. Рекомендоване значення цього коефіцієнта – 0,5.

5. Коефіцієнт співвідношення дебіторської (ДЗ) і кредиторської (КЗ) заборгованостей:

$$K_{дз / кз} = \frac{ДЗ}{КЗ},$$

для забезпечення нормального поводження із заборгованостями даний коефіцієнт повинен бути менше 1.

Розраховані значення показників зводяться в табл. 2.10.

2.7 Аналіз ліквідності балансу і платоспроможності підприємства

Ліквідність балансу – це ступінь покриття зобов'язань підприємства його балансовими активами, термін перетворення яких в грошову форму відповідає терміну погашення зобов'язань. Для аналізу ліквідності балансу порівнюються засоби по активу, згруповані по мірі ліквідності із зобов'язаннями по пасиву, згрупованими по термінах їх погашення.

Активи за ступенем їх ліквідності групуються на такі групи:

A1 – найбільш ліквідні активи (грошові кошти та їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції);

A2 – активи (дебіторська заборгованість, запаси готової продукції і товарів та інші оборотні активи), що швидко реалізуються, з терміном трансформації у грошові кошти впродовж 3 місяців зі звітної дати балансу;

A3 – активи (дебіторська заборгованість та інші запаси, крім тих, що увійшли до складу групи A2), що повільно реалізуються, з терміном трансформації у грошові кошти впродовж 12 місяців зі звітної дати балансу;

A4 – активи (нематеріальні активи, незавершене будівництво, основні засоби, довгострокові фінансові інвестиції, довгострокова дебіторська заборгованість і інші необоротні активи), що важко реалізуються, з терміном трансформації у грошові кошти більшим ніж 12 місяців зі звітної дати балансу.

Таблиця 2.10 - Показники фінансової стійкості підприємства

Показники	На початок періоду	На кінець періоду	Зміна	
			абсолютна (+ , -)	темп росту, %
1. Коефіцієнт фінансової автономії (Кавт)				
2. Коефіцієнт фінансової залежності (Кфзав)				
3. Коефіцієнт фінансового ризику (Кфриз)				
4. Коефіцієнт маневреності власного капіталу (Кман)				
5. Коефіцієнт забезпеченості запасів власними обіговими коштами (Кззвок)				
6. Коефіцієнт забезпеченості запасів перманентним капіталом (Кззвдк)				
7. Коефіцієнт забезпеченості запасів основними джерелами їх формування (Кззодз)				

Пасиви групуються за ступенем терміновості їх повернення у такі групи:

П1 – найбільш термінові зобов'язання (кредиторська заборгованість і інші поточні зобов'язання), з терміном їх погашення впродовж 3 місяців зі звітної дати балансу;

П2 – короткострокові пасиви (короткострокові кредити і поточна заборгованість за довгостроковими кредитами), з терміном їх погашення впродовж 12 місяців зі звітної дати балансу;

П3 – довгострокові пасиви (довгострокові зобов'язання), з терміном їх погашення більшим ніж 12 місяців зі звітної дати балансу;

П4 – постійні пасиви (власний капітал, забезпечення майбутніх витрат і платежів, доходи майбутніх періодів за вирахуванням витрат майбутніх

періодів), які не підлягають погашенню при нормальному функціонуванні підприємства.

Згруповані активи і пасиви зводяться у табл. 2.11.

Таблиця 2.11 - Аналіз ліквідності балансу

Активи	На початок періоду	На кінець періоду	Пасиви	На початок періоду	На кінець періоду	Надлишок (+), брак (-)	
						на початок періоду	на кінець періоду
A1			П1				
A2			П2				
A3			П3				
A4			П4				
Баланс			Баланс				

Для оцінки ліквідності балансу зіставляються розглянуті групи активів і пасивів; при цьому баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо виконуються балансові співвідношення:

$$\left\{ \begin{array}{l} A1 \geq П1 \\ A2 \geq П2 \\ A3 \geq П3 \\ A4 \leq П4. \end{array} \right.$$

Виконання перших трьох нерівностей тягне за собою виконання і четвертого; тому практично необхідним є зіставлення підсумків перших трьох груп за активами і пасивами.

Четверта нерівність носить балансуєчий характер, в той же час вона має глибокий економічний сенс: її виконання свідчить про дотримання мінімальної умови фінансової стійкості – наявності у підприємства власних оборотних коштів.

Далі для аналізу ліквідності балансу розраховуються такі коефіцієнти ліквідності:

1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності:

$$K_{ал} = \frac{A1}{П1 + П2}.$$

Цей коефіцієнт показує, яку частину короткострокової заборгованості підприємство може погасити найближчим часом. Тобто він характеризує платоспроможність підприємства на дату складання балансу. Цей коефіцієнт,

відповідно до загально прийнятих у спеціальній літературі рекомендацій, повинен бути у межах від 0,2 до 0,35.

2. Коефіцієнт критичної ліквідності:

$$K_{кл} = \frac{A1 + A2}{П1 + П2}.$$

Цей коефіцієнт показує прогнозовані платіжні можливості підприємства на найближчі 3 місяці за умови своєчасного розрахунку з дебіторами та отримання грошових надходжень від реалізації готової продукції та товарів. Загалом він характеризує очікувану платоспроможність на період, який дорівнює середній тривалості одного обороту дебіторської заборгованості. Його значення вважається достатнім, якщо $K_{кл} \geq 0,8 - 1$.

3. Коефіцієнт поточної ліквідності (загального покриття):

$$K_{пл} = \frac{A1 + A2 + A3}{П1 + П2}.$$

Він показує платіжні можливості підприємства за умови не тільки сучасного розрахунку з дебіторами і сприятливої реалізації готової продукції і товарів, а й продажу у разі потреби інших елементів матеріальних оборотних активів. Він характеризує очікувану платоспроможність підприємства на період, що дорівнює середній тривалості одного обороту всіх оборотних активів підприємства.

Його рівень у більшій мірі залежить від галузевої приналежності досліджуваного підприємства, тривалості виробничого циклу, структури запасів та інших специфічних чинників. Для забезпечення ліквідності балансу і платоспроможності підприємства, з урахуванням перспектив трансформації усіх його оборотних активів у грошові кошти (платіжні засоби) його значення має бути у межах: $K_{пл} \geq 1,8 - 2$.

2.8 Аналіз фінансових результатів і показників рентабельності

В цьому підрозділі спочатку досліджуються фінансові результати підприємства, потім – показники рентабельності.

Аналіз фінансових результатів спрямований на оцінку їх динаміки, а також на розрахунок впливу факторів їх зміни і в кінцевому підсумку – на визначення можливостей покращення фінансових результатів та коефіцієнтів рентабельності.

Значення факторних відхилень чистого фінансового результату: позитивне чи від'ємне – характеризує відповідно його збільшення чи зменшення під впливом досліджуваних факторів.

Студентам, за даними фінансової звітності (ф. №2), необхідно самостійно зробити відповідні факторні підстановки і визначити вплив вказаних на рис. 2.1 факторів на обсяг фінансового результату.

Рисунок 2.1 - Факторна схема формування чистого фінансового результату підприємства

Для здійснення факторних аналітичних розрахунків застосовується табл. 2.12.

Після факторного аналізу фінансових результатів необхідно дати відповідні пояснення, вказати ймовірні причини змін, що відбулися, та накреслити можливі шляхи покращення фінансових результатів.

Показники рентабельності є відносними характеристиками фінансових результатів і ефективності діяльності підприємства в цілому. Вони вимірюють прибутковість підприємства з різних позицій і групуються відповідно до інтересів учасників економічного процесу, ринкового обміну. Крім того, показники рентабельності – важливі характеристики факторного середовища

формування прибутку підприємства. Саме тому вони є обов'язковими елементами аналізу і оцінки фінансового стану підприємства.

Таблиця 2.12 - Аналіз фінансових результатів

Показники	Звітний період, тис. грн.	Попередній період, тис. грн.	Зміна	
			абсолютна, (+/-)	температур, %
1. Чистий дохід від реалізації (ЧД)				
2. Собівартість реалізованої продукції (Срп)				
3. Валовий фінансовий результат (ВФР)				
4. Адміністративні витрати (АВ)				
5. Витрати на збут (ВЗ)				
6. Фінансовий результат від реалізації (ФРр)				
7. Фінансовий результат від іншої операційної діяльності (ФРіоп)				
8. Фінансовий результат від операційної діяльності: (ФРоп)				
9. Фінансовий результат від фінансово-інвестиційної діяльності (ФРфі)				
10. Фінансовий результат до оподаткування (ФР)				
11. Податок на прибуток (Ппр)				
12. Чистий фінансовий результат (ЧФР)				

Ці показники розраховуються за звітний і попередній періоди, на підставі бухгалтерського балансу та звітної фінансової форми №2 підприємства «Звіт про фінансові результати». Причому, треба мати на увазі, що якщо в одній формулі для розрахунків аналітичних фінансових показників застосовуються дані балансу і звіту про фінансові результати, то значення балансових статей усереднюються за досліджуваний період, тобто знаходяться середня їх величина за формулою:

$$ПБ_{ср} = (ПБ_{п} + ПБ_{к}) : 2,$$

де ПБ_{ср} – середній за період розмір складових активу(чи пасиву) балансу;
ПБ_п – розмір складових активу (чи пасиву) балансу на початок періоду;
ПБ_к – розмір складових активу (чи пасиву) балансу на кінець періоду.

1. Рентабельність продукції за прибутком від реалізації:

$$R_{np} = \frac{ФРр}{ЧД} * 100\%.$$

Цей показник показує, скільки прибутку від реалізації припадає на 1 грн. чистого доходу від реалізації. Зростання цього показника є наслідком росту цін при постійних витратах на виробництво реалізованої продукції або зниження витрат на виробництво при постійних цінах. Зменшення свідчить про зниження цін при постійних витратах на виробництво або про зростання витрат на виробництво при постійних цінах, тобто про зниження попиту на продукцію підприємства.

2. Рентабельність продукції за операційним прибутком:

$$R_{on} = \frac{\Phi P_{on}}{ЧД} * 100\%.$$

Цей показник показує, скільки прибутку від операційної діяльності припадає на 1 грн. чистого доходу від реалізації. Він характеризує ефективність операційної діяльності підприємства.

3. Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком:

$$R_{pnч} = \frac{\Phi P_{ч}}{ЧД} * 100\%.$$

Цей показник відображає, скільки чистого прибутку припадає на 1 грн. чистого доходу від реалізації. Він характеризує ефективність діяльності підприємства після сплати податку на прибуток.

4. Рентабельність активів за прибутком від реалізації:

$$R_{anp} = \frac{\Phi P_p}{ВБ_{ср}} * 100\%.$$

Показник рентабельності активів характеризує ефективність використання всього майна підприємства. Він показує, скільки прибутку від реалізації припадає на 1 грн. майна підприємства. Його зниження свідчить про зниження попиту на продукцію підприємства або про зайве накопичення активів.

5. Рентабельність активів за чистим прибутком:

$$R_{aч} = \frac{\Phi P_{ч}}{ВБ_{ср}} * 100\%.$$

Даний показник показує, скільки чистого прибутку припадає на 1 грн. майна підприємства. Цей показник характеризує ефективність використання всього майна підприємства після сплати податку на прибуток.

6. Рентабельність власного капіталу:

$$R_{в} = \frac{\Phi P_{ч}}{ВК_{ср}} * 100\%.$$

Такий показник відображає ефективність використання власного капіталу підприємства, а його динаміка впливає на накопичення власності засновників підприємства і на рівень котирування акцій підприємства на фондовій біржі.

7. Рентабельність необоротних активів:

$$R_n = \frac{\Phi P_{on}}{H A_{cp}} * 100\%.$$

Цей показник рентабельності вимірює, скільки прибутку від реалізації припадає на 1 грн. необоротних активів підприємства; отже, він відображає ефективність використання необоротних активів. Зростання цього показника при зниженні рентабельності активів по прибутку від реалізації свідчить про надмірне збільшення мобільних активів, що може бути наслідком утворення зайвих запасів, затовареності готової продукції в результаті зниження попиту, надмірного зростання дебіторської заборгованості або грошових коштів.

8. Рентабельність довгострокового (перманентного) капіталу:

$$R_d = \frac{\Phi P_{on}}{BK_{cp} + ДТ_{cp}} * 100\%.$$

Показник рентабельності довгострокового капіталу відображає ефективність використання капіталу (власного і позикового), вкладеного в діяльність підприємства на тривалий термін. Він показує, скільки прибутку від реалізації припадає на 1 грн. перманентного капіталу.

Розраховані показники рентабельності зводяться в табл. 2.13.

Таблиця 2.13 - Показники рентабельності

Показники	Звіт- ний період	Попе- редній період	Зміна	
			абсолют- на (+, -)	темп росту, %
1. Рентабельність продукції за прибутком від реалізації (R_{np})				
2. Рентабельність продукції за операційним прибутком (R_{on})				
3. Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком ($R_{pnч}$)				
4. Рентабельність активів за прибутком від реалізації (R_{anp})				
5. Рентабельність активів за чистим прибутком ($R_{ач}$)				
6. Рентабельність власного капіталу (R_v)				
7. Рентабельність необоротних активів (R_n)				
8. Рентабельність перманентного капіталу (R_d)				

Після проведених розрахунків і заповнення табл. 2.13 необхідно надати пояснення, вказати причини змін показників та визначитися із напрямками покращення фінансової ситуації на підприємстві.

2.9 Аналіз ділової активності підприємства

Ділова активність підприємства у фінансовому аспекті проявляється, перш за все, у швидкості обороту його засобів. Аналіз ділової активності полягає в дослідженні рівнів і динаміки коефіцієнтів оборотності:

1. Коефіцієнт загальної оборотності капіталу (активів):

$$O_{\text{вб}} = \frac{\text{ЧД}}{\text{ВБ}_{\text{ср}}}.$$

Вказаний коефіцієнт відображає швидкість обороту (у кількості оборотів за період) усього капіталу підприємства. Його зростання означає прискорення кругообігу засобів підприємства або інфляційне зростання цін (при зниженні рентабельності активів за прибутком від реалізації або рентабельності необоротних активів).

2. Коефіцієнт оборотності мобільних активів:

$$O_{\text{оа}} = \frac{\text{ЧД}}{\text{ОА}_{\text{ср}}}.$$

Цей коефіцієнт показує швидкість обороту всіх оборотних (як матеріальних, так і нематеріальних) активів підприємства. Його зростання слід оцінювати позитивно, якщо він супроводжується зростанням коефіцієнта оборотності матеріальних оборотних активів (запасів), і – негативно, якщо зменшується.

3. Коефіцієнт оборотності матеріальних оборотних активів (запасів):

$$O_{\text{з}} = \frac{\text{ЧД}}{\text{З}_{\text{ср}}}.$$

Цей коефіцієнт відображає число оборотів запасів підприємства за аналізований період. Його зниження свідчить про відносне збільшення виробничих запасів і незавершеного виробництва або про зниження попиту на готову продукцію (у випадку зменшення коефіцієнта оборотності готової продукції).

4. Коефіцієнт оборотності готової продукції:

$$O_{\text{гп}} = \frac{\text{ЧД}}{\text{ГП}_{\text{ср}}}.$$

Даний коефіцієнт показує швидкість обороту готової продукції, при цьому його зростання означає збільшення попиту на готову продукцію підприємства, зниження – затоварення готової продукції в зв'язку зі зниженням попиту на неї.

5. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості:

$$O_{\partial z} = \frac{ЧД}{ДЗ_{ср}}.$$

Цей коефіцієнт показує розширення або звуження комерційного кредиту, що надається підприємством. Якщо він розраховується по чистому доходу від реалізації, зростання цього показника означає скорочення продажів в кредит, а зниження – свідчить про збільшення обсягу кредиту, що надається.

6. Середній період обороту дебіторської заборгованості:

$$T_{\partial z} = \frac{365}{O_{\partial z}}.$$

Характеризує середній термін погашення дебіторської заборгованості. Позитивно оцінюється зниження цього показника, і навпаки – його збільшення свідчить про прискорення оборотності, а, отже, і ділової активності підприємства у сфері управління дебіторською заборгованістю.

7. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості:

$$O_{кз} = \frac{ЧД}{КЗ_{ср}}.$$

Цей коефіцієнт показує розширення або звуження комерційного кредиту, що надається підприємству. Його зростання означає збільшення швидкості оплати заборгованості підприємства, зниження – зростання покупок в кредит.

8. Середній період оборотності кредиторської заборгованості:

$$T_{кз} = \frac{365}{O_{кз}}.$$

Він характеризує середній період повернення боргів підприємства, крім заборгованості перед банками.

9. Коефіцієнт оборотності власного капіталу:

$$O_{вк} = \frac{ЧД}{ВК_{ср}}.$$

Цей показник показує швидкість обороту власного капіталу, що для акціонерних товариств означає активність коштів, якими ризикують акціонери. Різке зростання цього коефіцієнта відображає підвищення рівня продажів, яке повинно в значній мірі забезпечуватися кредитами і, отже, знижувати частку

власників загальному капіталі підприємства. Істотне зниження цього показника відображає тенденцію до бездіяльності частини власних коштів.

10. Середній період обороту мобільних активів:

$$T_{oa} = \frac{365}{O_{oa}}.$$

Показує середній термін обороту оборотних активів до отримання виручки від реалізації. Позитивно слід оцінювати зниження цього показника.

11. Середній період обороту запасів:

$$T_z = \frac{365}{O_z}.$$

Позитивно слід оцінювати зниження цього коефіцієнта, якщо це не перешкоджає нормальному процесу виробництва, не загрожує дефіцитом матеріальних ресурсів.

12. Період операційного циклу:

$$T_{oc} = T_z + T_{\partial z}.$$

Період операційного циклу показує тривалість перетворення придбаних матеріальних ресурсів на грошові кошти. Позитивно потрібно оцінювати зменшення цього показника.

13. Період фінансового циклу:

$$T_{fc} = T_{oc} - T_{kz}.$$

Позитивно слід оцінювати зниження цього показника, проте його від'ємне значення свідчить про брак коштів (тобто підприємство живе «в борг»).

Розраховані показники оборотності зводяться в табл. 2.14, після чого здійснюється узагальнення отриманих результатів аналізу ділової активності підприємства.

2.10 Узагальнення результатів аналізу та визначення переліку першочергових заходів фінансового менеджменту на підприємстві

Результати здійснених у попередніх підрозділах розрахункової частини курсової роботи аналітичних досліджень та проміжні висновки зводяться до спеціальної узагальнюючої таблиці (форма табл. 2.15), в якій вказуються найбільш значущі причини змін у фінансовому стані підприємства.

У цій таблиці (як примітки) доцільно посилалися на попередні підрозділи курсової роботи та застосовувати факторний зв'язок між ймовірними причинами

фінансових проблем і показниками фінансового стану підприємства чи його фінансових результатів.

Таблиця 2.14 - Показники оборотності

Показники	Звітний період	Попередній період	Зміна	
			абсолютна (+, -)	темп росту, %
1. Коефіцієнт загальної оборотності капіталу (активів) (<i>Обб</i>)				
2. Коефіцієнт оборотності мобільних активів (<i>Ооа</i>)				
3. Коефіцієнт оборотності матеріальних оборотних засобів (запасів) (<i>Оз</i>)				
4. Коефіцієнт оборотності готової продукції (<i>Огп</i>)				
5. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (<i>Одз</i>)				
6. Середній період обороту дебіторської заборгованості (<i>Тдз</i>)				
7. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (<i>Окз</i>)				
8. Середній період обороту кредиторської заборгованості (<i>Ткз</i>)				
9. Коефіцієнт оборотності власного капіталу (<i>Овк</i>)				
10. Середній період обороту мобільних активів (<i>Тоа</i>)				
11. Середній період обороту запасів (<i>Тз</i>)				
12. Період операційного циклу (<i>Тоц</i>)				
13. Період фінансового циклу (<i>Тфц</i>)				

Таблиця 2.15 - Узагальнення результатів проведеного аналізу

№ з/п	Аналітичні показники (фінансові проблеми) підприємства	Виявлена тенденція зміни	Ймовірні причини змін (фінансових проблем) підприємства	Примітки

Інформація, подана у табл. 2.15, в подальшому має бути використана для вибору й обґрунтування конкретних напрямків фінансового менеджменту, які необхідно запропонувати задля покращення фінансового стану та фінансових результатів підприємства.

Крім того, необхідно ознайомитися із Звітом підприємства про управління, який, відповідно до Наказу Міністерства фінансів України від 07.12.2018 №982, є обов'язковим для середніх і великих підприємств починаючи з 2019 року.

Звіт про управління містить достовірну фінансову та нефінансову інформацію про діяльність підприємства, його стан та перспективи розвитку та розкриває основні ризики і невизначеності його діяльності. Цю інформацію рекомендується знайти на сайті підприємства та доцільно використовувати під час виконання курсового дослідження. Інформація Звіту про управління буде корисною при оцінюванні діяльності підприємства та розробці рекомендацій щодо її покращення у майбутньому.

3. МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ ТА ТЕМАТИКА ТЕОРЕТИЧНОГО РОЗДІЛУ КУРСОВОЇ РОБОТИ

3.1 МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ

Теоретичний розділ курсової роботи передбачає розгляд студентом 2-3 тем з нижче наведеного переліку. Студент самостійно обирає ці теми та обґрунтовує свій вибір, базуючись на висновках з проведеного у першому розділі аналізу. Мета цього розділу – обрати найбільш значущі для досліджуваного підприємства заходи фінансового менеджменту, які б були доречними й корисними на цьому підприємстві.

Розробка автором теоретичного розділу курсової роботи загалом передбачає:

- обґрунтування актуальності обраних з наведеного нижче переліку тем;
- висвітлення основних положень та наукових поглядів вітчизняних та закордонних вчених щодо досліджуваного об'єкта;
- визначення основних теоретичних проблем на невирішених питань у напрямку дослідження стосовно зроблених в першому розділі аналітичних розрахунків та висновків;
- накреслення можливих шляхів та напрямків вирішення означених питань стосовно зроблених в першому розділі аналітичних розрахунків та висновків;
- прогнозування змін щодо покращення фінансового стану та фінансових результатів досліджуваного підприємства за умови впровадження пропонованих автором рекомендацій і пропозицій.

Зазначені авторські рекомендації чи пропозиції, разом із можливими наслідками їх впровадження у діяльність підприємства, доцільно подати у вигляді табл. 3.1, яка базується на узагальнених висновках табл. 2.15 та принципово є її логічним змістовним продовженням.

Таблиця 3.1 - Рекомендації та пропозиції щодо впровадження заходів фінансового менеджменту на підприємстві

№ з/п	Причини змін (фінансових проблем) підприємства	Пропозиції та рекомендації щодо впровадження фінансового менеджменту	Прогнозовані наслідки впровадження фінансового менеджменту	Примітки

По тексту у цьому розділі роботи необхідно дати змістовне пояснення прогнозованого впливу авторських рекомендацій чи пропозицій на діяльність досліджуваного підприємства, причому не припускатися загальних абстрактних тлумачень.

Загальний обсяг цього розділу роботи залежить від конкретного дослідження, проведеного у першому розділі роботи, але в будь-якому випадку має бути не менше 10-15 сторінок.

3.2 ТЕМАТИКА ТЕОРЕТИЧНОГО РОЗДІЛУ

Тематика теоретичного розділу курсової роботи містить наступні теми:

1. Амортизаційна політика підприємства.
2. Аналіз ефективності використання оборотного капіталу підприємства.
3. Аналіз прибутковості підприємства та шляхи її підвищення.
4. Аналіз цінової політики підприємства.
5. Відтворення оборотного капіталу та ефективність його використання на підприємстві.
6. Ефективність використання кредитів на підприємстві.
7. Заходи щодо підвищення продуктивності використання обігових коштів на підприємстві.
8. Інвестиційна діяльність підприємства та її ефективність.
9. Оптимізація структури активів підприємства.
10. Оптимізація структури капіталу підприємства та джерел його утворення.

11. Оцінка ефективності використання власного і позикового капіталу підприємства.
12. Оцінка ефективності використання власного капіталу господарюючим суб'єктом.
13. Оцінка ефективності використання основних фондів підприємства.
14. Оцінка ефективності інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства.
15. Оцінка інвестиційної привабливості підприємства.
16. Оцінка фінансового стану господарюючого суб'єкта.
17. Оцінка фінансово-господарської діяльності підприємства.
18. Підвищення ефективності операційної діяльності підприємства.
19. Підвищення ефективності фінансової діяльності підприємства.
20. Розробка фінансової стратегії підприємства.
21. Стратегічне і поточне планування на підприємстві.
22. Стратегія максимізації прибутку підприємства.
23. Капітал підприємства: структура та методи оптимізації.
24. Управління використанням активів підприємства.
25. Управління власним капіталом підприємства.
26. Управління грошовими потоками на підприємстві.
27. Управління дебіторською заборгованістю підприємства.
28. Управління кредиторською заборгованістю підприємства.
29. Управління ліквідністю підприємства.
30. Управління оборотними засобами підприємства.
31. Управління платоспроможністю підприємства.
32. Управління робочим капіталом господарюючого суб'єкта.
33. Управління фінансовими ресурсами підприємства.
34. Управління фінансовими ризиками підприємства.
35. Управління фінансовою санацією господарюючого суб'єкта.
36. Управління фінансовою стійкістю підприємства.
37. Управління формуванням і використанням обігових коштів підприємства.
38. Управління формуванням і використанням прибутку підприємства.
39. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку підприємства.
40. Фінансові ризики на підприємстві.
41. Фінансово-економічне планування та розвиток підприємства.
42. Формування та використання виручки від реалізації продукції на підприємстві.
43. Шляхи зміцнення фінансового стану підприємства.
44. Шляхи підвищення прибутковості та рентабельності підприємства.

4 ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Курсова робота – це індивідуальна робота наукового характеру у вигляді спеціально підготовленого рукопису, написаного державною мовою України.

При оформленні курсової роботи необхідно керуватися діючим стандартом ДСТУ 3008:2015.

Курсову роботу друкують за допомогою комп'ютера з одного боку аркуша білого паперу формату А4 (210 × 297 мм) через півтора міжрядкових інтервали до тридцяти рядків на сторінці. Мінімальна висота шрифту 1,8 мм. Можна також використовувати папір форматів у межах від 203×288 до 210×297 мм і подавати таблиці та ілюстрації на аркушах формату А3.

Загальний обсяг курсової роботи має бути від 40 до 60 сторінок; структурно вона складається з: вступу, двох розділів (теоретичного і розрахункового), висновків, переліку використаних джерел та додатків. Текст додатків і список літератури в обсяг основного тексту не входять. Текст курсової роботи необхідно друкувати, залишаючи поля таких розмірів: ліве, верхнє та нижнє – не менше 20 мм, праве – 10 мм.

Шрифт друку повинен бути чітким, чорного кольору, середньої жирності. Щільність тексту курсової роботи повинна бути однаковою.

Друкарські помилки, описки і графічні неточності, які виявилися у процесі написання курсової роботи, можна виправляти підчищенням або зафарбуванням білою фарбою і нанесенням виправлень на тому ж місці.

Заголовки структурних частин курсової роботи, «ЗМІСТ», «ВСТУП», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ», «ДОДАТКИ» друкують великими літерами з абзацного відступу (або розміщувати їх посередині рядка) напівжирним шрифтом без крапки в кінці. Заголовки підрозділів друкують з абзацного відступу з великої літери без крапки в кінці.

Відстань між заголовком та текстом повинна бути не менше ніж 2 міжрядкових інтервали.

Кожен структурний розділ курсової роботи потрібно починати з нової сторінки. Не дозволено розміщувати назву розділу (підрозділу) на останньому рядку сторінки.

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, рисунків, таблиць, формул подають арабськими цифрами без знаку «№».

Першою сторінкою курсової роботи є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок курсової роботи. На титульному аркуші номер сторінки не ставлять. Нумери сторінок проставляють праворуч у верхньому куті сторінки без крапки в кінці. Сторінки, на яких розміщено рисунки й таблиці, охоплюють загальною нумерацією сторінок.

Зразок оформлення титульної сторінки курсової роботи наведений у додатку А до цих методичних рекомендацій.

Зміст, вступ, висновки, список використаних джерел не нумерують. Основні розділи нумерують, після номера ставлять крапку. Підрозділи нумерують у межах кожного розділу, причому номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. У кінці номера підрозділу крапка не ставиться, наприклад: «2.3» (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому ж рядку йде заголовок підрозділу.

Ілюстрації (рисунки) і таблиці необхідно подавати в курсовій роботі безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації і таблиці, які розміщені на окремих сторінках курсової роботи, включають до загальної нумерації сторінок. Таблицю або рисунок, розмір яких більший за формат А4, враховують як одну сторінку і розміщують у відповідних місцях після згадування у тексті або у додатках.

Ілюстрації позначають словом «Рисунок» і нумерують послідовно у межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках.

Номер ілюстрації повинен складатися з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка, наприклад: «Рисунок 1.2» (другий рисунок першого розділу). Якщо в курсовій роботі подано одну ілюстрацію, то її нумерують за загальними правилами. Назву рисунку розміщують після його номера, відокремлюючи тире, друкують з великої літери та розміщують під ним посередині рядка, наприклад: «Рисунок 1.2 – Розподіл прибутку підприємства».

При потребі ілюстрації пояснюють.

Цифровий матеріал, як правило, повинен оформлятися у вигляді таблиць. Кожна таблиця повинна мати номер, назву, які розміщують над таблицею і друкують посередині рядка.

Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) у межах розділу. Над таблицею розміщують напис «Таблиця» із зазначенням її номера та назви. Номер таблиці повинен складатися з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: «Таблиця 1.2» (друга таблиця першого розділу).

Назву і слово «Таблиця» починають з великої літери, відокремлюючи номер і назву тире. Приклад: «Таблиця 1.2 – Аналіз активу».

Заголовки граф у таблицях повинні починатися з великих літер, підзаголовки – з маленьких, якщо вони складають одне речення із заголовком, і з великих, якщо вони є самостійними. Висота рядків повинна бути не меншою 8 мм. Графу з порядковими номерами рядків до таблиці включати не треба.

Таблицю з великою кількістю рядків можна переносити на інший аркуш. При перенесенні таблиці на інший аркуш (сторінку) назву вміщують тільки над її першою частиною, над іншими частинами з абзацного відступу пишуть слова «Продовження таблиці» і вказують номер таблиці, наприклад: «Продовження таблиці 1.2». Якщо таблиця закінчується, то над останньою її частиною пишуть з абзацного відступу: «Закінчення таблиці», наприклад: «Закінчення таблиці 1.2».

Якщо є посилання по тексту на використовувані у роботі формули, їх необхідно нумерувати. Формули в курсовій роботі (якщо їх більше однієї) нумерують у межах розділу. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номера формули у розділі, між якими ставлять крапку. Номер формули пишуть біля правого краю аркуша на рівні відповідної формули у круглих дужках, наприклад: «(2.1)» (перша формула другого розділу). У багаторядкових формулах або рівняннях їхній номер проставляється на рівні останнього рядка.

Рівняння і формули треба виділяти до і після тексту вільними рядками. Вище і нижче кожної формули потрібно залишати не менше одного вільного рядка. Якщо рівняння не вміщується в один рядок, його слід перенести після знаку рівності (=) або після знаків плюс (+), мінус (-), множення ($\times$) та ділення (:).

Пояснення значень символів і числових коефіцієнтів потрібно подавати безпосередньо під формулою, у тій послідовності, у якій вони подані у формулі. Значення кожного символу і числового коефіцієнта потрібно подавати з нового рядка. Перший рядок пояснення починають зі слова «де» без двокрапки.

При написанні курсової роботи студент повинен робити посилання на джерела, матеріали або окремі результати, які використовувалися при виконанні роботи. Такі посилання дають можливість відшукати документи і перевірити достовірність відомостей про цитування документа, дозволяють перевірити необхідну інформацію щодо нього, допомагають з'ясувати його зміст, мову, текст, обсяг. Посилатися потрібно на останні видання публікацій. На більш ранні видання можна посилатися лише в тих випадках, коли в них є матеріал, який не включено до останнього видання.

Якщо використовуються відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, то тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул з джерела, на яке посилаються у курсовій роботі.

Посилання у тексті курсової роботи на джерела потрібно зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними

дужками, наприклад: «... у праці [1, С. 25-26] ...» або: «... у роботах [1] - [4] ...».

Посилання на ілюстрації роботи вказують порядковим номером ілюстрації, наприклад, «згідно з рис. 1.2» або «рисунок 1.2».

На всі таблиці курсової роботи повинні бути посилання у тексті, наприклад: «... відповідно до таблиці 2.2 ...». У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації треба вказувати скорочено слова «дивись» і «таблиця», наприклад: «див. табл. 2.2».

Посилання на формули курсової роботи вказують порядковим номером у дужках, наприклад: «... у формулі (2.1) ...» або: «... згідно з формулою (2.1) ...» чи «... у рівняннях (2.10) - (2.15) ...»

Список використаних джерел (література) подається під загальними порядковими номерами в алфавітному порядку за прізвищами авторів або в порядку їх цитування (згадування).

Відомості про джерела, які включені до списку, необхідно подавати відповідно до вимог державного стандарту ДСТУ 8302:2015 з обов'язковим наведенням назв праць. Вимоги щодо оформлення списку використаних джерел вказано у цих методичних рекомендаціях (див. Додаток Б).

Додатки оформляють як продовження курсової роботи на наступних її сторінках, розмішуючи їх у порядку посилань у тексті. У додатках розміщуються фінансові звіти досліджуваного підприємства за 2-3 останні роки, на які по тексту курсової роботи необхідно давати відповідні посилання. Крім того, у додатки можна виносити великі за розмірами ілюстрації чи таблиці.

Кожний додаток повинен починатися з нової сторінки і мати заголовок. Вказівка на додаток, наприклад: «ДОДАТОК А» розміщується зверху аркуша, за правим вирівнюванням тексту.

Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь, наприклад: додаток А, додаток Б і т. д.

Ілюстрації, таблиці і формули, які розміщені у додатках, нумерують у межах кожного додатка, наприклад: «рис. Д. 1.2» (другий рисунок першого розділу додатка Д); «формула (А. 1)» (перша формула додатка А).

Завершена робота повинна бути зброшурованою з дотриманням структурного змісту подачі матеріалу:

- титульний аркуш;
- зміст;
- вступ;
- матеріал першого (розрахункового розділу) курсової роботи;

- матеріал другого (теоретичного розділу) курсової роботи;
- висновки;
- перелік використаної літератури;
- додатки.

5 ОЦІНЮВАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Зброшурована курсова робота, підписана студентом, подається на кафедру для перевірки. Подану курсову роботу попередньо розглядає викладач-керівник, який у рецензії приймає рішення про допущення її до захисту. При відповідності поданої курсової роботи всім вимогам вона допускається до захисту студентом, але у разі невідповідності вимогам – не допускається. Роботи, які не відповідають вказаним вимогам, повертаються на доопрацювання.

Під час підготовки до захисту курсової роботи студенту необхідно ознайомитися з рецензією наукового керівника й відповідно відреагувати на зауваження та рекомендації.

Оцінка курсової роботи враховує якість її підготовки, теоретичний рівень, ступінь самостійного висвітлення теми, оформлення виносів, посилань, списку використаної літератури. Не менше значення для остаточної оцінки мають мова і стиль написання курсової роботи, виступ студента на захисті, повнота і правильність відповідей на запитання під час захисту курсової роботи.

Захист курсової роботи здійснюється комісією у складі двох-трьох викладачів кафедри (у тому числі керівника курсової роботи).

За результатами захисту студент отримує оцінку за 100-бальною шкалою. Розподіл балів, які можуть отримати студенти за результатами виконання курсової роботи, наступний:

Пояснювальна записка	Ілюстративна частина	Захист роботи	Сума балів
30	10	60	100

Після захисту курсової роботи студент отримує оцінку («відмінно», «добре», «задовільно»), яку викладач (комісія) виставляє в екзаменаційну відомість.

Оцінка виставляється відповідно до набраної студентом суми балів відповідно до шкали:

Шкала оцінювання

Сума балів	Оцінка за національною шкалою
90-100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

«Відмінно» (90-100 балів) виставляється за умови вмілої обробки багатьох теоретичних джерел, висловлювання власної позиції, залучення та аналізу конкретної статистичної інформації, наявності у роботі самостійних, добре аргументованих коментарів до таблиць, схем, діаграм і графіків.

«Добре» (74-89 балів) заслуговують роботи, в яких є перелік поглядів економістів різних наукових шкіл на сутність певних економічних явищ і процесів. При цьому студент намагався зробити їх систематизацію, але не зміг здійснити узагальнення, сформулювати власні оцінки щодо процесів, які аналізуються.

«Задовільно» (60-73 бали) отримують студенти, у роботах яких зміст теми розкрито в певній послідовності і виділено основні теоретичні положення за вивченими літературними джерелами.

«Незадовільно» (59 балів і менше) оцінюються курсові роботи, які за змістом і оформленням не відповідають діючим вимогам. Робота з незадовільною оцінкою підлягає переробці протягом терміну, встановленого навчальною частиною.

Не виключена можливість таких ситуацій, коли робота написана й оформлена на досить високому рівні, але виступ студента під час захисту роботи має помилки, відповіді на запитання поверхні, непродумані. Зрозуміло, що в таких випадках оцінка може бути значно знижена.

Більш детально критерії оцінювання курсової роботи подані додатку В.

6. ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Давиденко Н. М. Фінансовий менеджмент : підр. / Н. М. Давиденко. – К. : ТОВ «Задруга», 2012. – 516 с.

2. Жебка В. В. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. В. Жебка, О. М. Антонова, А. В. Кривуца. – К. : Логос, 2012. – 314 с.

3. Омельченко Л. С. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / Л. С. Омельченко. – Маріуполь : ПДТУ, 2016. 235 с.

4. Островська Г. Фінансовий менеджмент : підруч. / Г. Й. Островська. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2016. – 512 с.
5. Стратегічний фінансовий менеджмент : навч. посіб. / Л. А. Костирко, Р. О. Костирко, І. М. Кукса, І. О. Тарасенко. – 2-е вид., перероб. та доп. – Северодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля. – 2017. – 465 с.
6. Фінансовий менеджмент : електр. навч. посіб. / І. А. Бігдан, Л. І. Лачкова, В. М. Лачкова, О. В. Жиликова. – Х. : ХДУХТ, 2017. – 197 с.
7. Фінансовий менеджмент : електр. підр. / [А. М. Поддєрьогін, М. Б. Бабяк, М. Д. Білик та інш.]; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – 2-е вид., перероб. – К. : КНЕУ, 2017. – 534 с.
8. Фінансовий менеджмент : курс лекцій / М. В. Грідчина. – К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2012. – 268 с.
9. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / [Васьківська К. В., Сич О. А.] . – Львів : «ГАЛИЧ-ПРЕС», 2017. – 236 с.
10. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / Лапіна І. С., Гончаренко О. М. та інш.; за заг. ред. І. С. Лапіної. – Одеса : Атлант, 2016. – 313 с.
11. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. для студ. спец. 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» / І. А. Бігдан, Л. І. Лачкова, В. М. Лачкова та інш. – Харків: ХДУХТ, 2017. – 202 с.
12. Фінансовий менеджмент : підр. / В. П. Мартинеко, Н. І. Климаш, К. В. Багацька та ін.; за заг. ред. Т. А. Говорушко. – Львів : «Магнолія-2006», 2014. – 344 с.
13. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / [Пазинич В. І., Шулешко А. В.]. – К. : Цент навч. літ-ри, 2019. – 408 с.
14. Фінансовий менеджмент : практикум : навч. посіб. / С. В. Нестерова. – К. : Кондор, 2019. – 280 с.
15. Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент : підр. / В. М. Шелудько; Київ. націон. ун-т імені Т. Шевченка. – 2-е вид. – К. : Знання. – 2013. – 375 с.

Приклад оформлення титульної сторінки курсової роботи

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ І ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

КУРСОВА РОБОТА
з навчальної дисципліни
«ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ»
на тему _____

Виконав:
студент(ка) гр. _____

(прізвище, ім'я, по-батькові)

Перевірив:

(посада, науковий ступінь, вчене звання,
прізвище, ім'я, по-батькові викладача)

Покровськ, 201_

**ПРИКЛАДИ ОФОРМЛЕННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПИСУ У СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ
з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015**

Джерела	Приклад оформлення
1	2
Книги: Один автор	1. Бичківський О. О. Міжнародне приватне право : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 82 с. 2. Бондаренко В. Г. Немеркнуча слава новітніх запорожців: історія Українського Вільного козацтва на Запоріжжі (1917-1920 рр.). Запоріжжя, 2017. 113 с. 3. Бондаренко В. Г. Український вільнокозацький рух в Україні та на еміграції (1919-1993 рр.) : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 600 с. 4. Вагіна О. М. Політична етика : навч.-метод. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 102 с. 5. Верлос Н. В. Конституційне право зарубіжних країн : курс лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 145 с. 6. Горбунова А. В. Управління економічною захищеністю підприємства: теорія і методологія : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 240 с. 7. Гурська Л. І. Релігієзнавство : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : ЦУЛ, 2016. 172 с. 8. Дробот О. В. Професійна свідомість керівника : навч. посіб. Київ : Талком, 2016. 340 с.
Два автори	1. Аванесова Н. Е., Марченко О. В. Стратегічне управління підприємством та сучасним містом: теоретико-методичні засади : монографія. Харків : Щедра садиба плюс, 2015. 196 с. 2. Батракова Т. І., Калюжна Ю. В. Банківські операції : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 130 с. 3. Білобровко Т. І., Кожуховська Л. П. Філософія науки й управління освітою : навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький, 2015. 166 с. 4. Богма О. С., Кисильова І. Ю. Фінанси : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 102 с. 5. Горошкова Л. А., Волков В. П. Виробничий менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 131 с. 6. Гура О. І., Гура Т. Є. Психологія управління соціальною організацією : навч. посіб. 2-ге вид., доп. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 212 с.

1	2
Три автори	1. Аніловська Г. Я., Марушко Н. С., Стоколоса Т. М. Інформаційні системи і технології у фінансах : навч. посіб. Львів : Магнолія 2006, 2015. 312 с. 2. Городовенко В. В., Макаренков О. Л., Сантос М. М. О. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 206 с. 3. Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності : монографія. Харків : ХНПУ, 2015. 338 с. 4. Якобчук В. П., Богоявленська Ю. В., Тищенко С. В. Історія економіки та економічної думки : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2015. 476 с.
Чотири і більше авторів	1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України : станом на 10 жовт. 2016 р. / К. І. Беліков та ін. ; за заг. ред. О. М. Литвинова. Київ : ЦУЛ, 2016. 528 с. 2. Бікулов Д. Т, Чкан А. С., Олійник О. М., Маркова С. В. Менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 360 с. 3. Операційне числення : навч. посіб. / С. М. Гребенюк та ін. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 88 с. 4. Основи охорони праці : підручник / О. І. Запорожець та ін. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ, 2016. 264 с. 5. Клименко М. І., Панасенко Є. В., Стреляєв Ю. М., Ткаченко І. Г. Варіаційне числення та методи оптимізації : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 84 с.
Автор(и) та редактор(и)/упорядники	1. Березенко В. В. PR як сфера наукового знання : монографія / за заг. наук. ред. В. М. Манакіна. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 362 с. 2. Бутко М. П., Неживенко А. П., Пепа Т. В. Економічна психологія : навч. посіб. / за ред. М. П. Бутко. Київ : ЦУЛ, 2016. 232 с. 3. Дахно І. І., Алієва-Барановська В.М. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / за ред. І. І. Дахна. Київ : ЦУЛ, 2015. 560 с.
Без автора	1. 25 років економічному факультету: історія та сьогодення (1991-2016) : ювіл. вип. / під заг. ред. А. В. Череп. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 330 с. 2. Криміналістика : конспект лекцій / за заг. ред. В. І. Галана ; уклад. Ж. В. Удовенко. Київ : ЦУЛ, 2016. 320 с.

1	2
	3. Миротворення в умовах гібридної війни в Україні : монографія / за ред. М. А. Лепського. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2017. 172 с. 4. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / за ред.: С. О. Якубовського, Ю. О. Ніколаєва. Одеса : ОНУ, 2015. 306 с. 5. Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу України / за заг. ред. Т. А. Латковської. Київ : ЦУЛ, 2017. 176 с. 6. Службове право: витоки, сучасність та перспективи розвитку / за ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Запоріжжя, 2017. 328 с. 7. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем : монографія / за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2016. 488 с. 8. Адміністративно-правова освіта у персоналіях : довід. / за заг. ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Київ : Ін Юре, 2015. 352 с. 9. Підготовка докторів філософії (PhD) в умовах реформування вищої освіти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 5-6 жовт. 2017 р. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 216 с. 10. Країни пострадянського простору: виклики модернізації : зб. наук. пр. / редкол.: П. М. Рудяков (відп. ред.) та ін. Київ : Ін-т всесвітньої історії НАН України, 2016. 306 с. 11. Антологія української літературно-критичної думки першої половини ХХ століття / упоряд. В. Агеєва. Київ : Смолоскип, 2016. 904 с.
Багатотомні видання	1. Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба та ін. Київ : САМ, 2016. Т. 17. 712 с. 2. Лодий П. Д. Сочинения : в 2 т. / ред. изд.: Н. Г. Мозговая, А. Г. Волков ; авт. вступ. ст. А. В. Синицына. Киев ; Мелитополь : НПУ им. М. Драгоманова ; МГПУ им. Б. Хмельницкого, 2015. Т. 1. 306 с. 3. Новицкий О. М. Сочинения : в 4 т. / ред. изд.: Н. Г. Мозговая, А. Г. Волков ; авт. вступ. ст. Н. Г. Мозговая. Киев ; Мелитополь: НПУ им. М. Драгоманова ; МГПУ им. Б. Хмельницкого, 2017. Т. 1. 382 с. 4. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. / Акад. прав. наук України. Харків : Право, 2009. Т. 2 : Конституційні засади правової системи України і проблеми її

Закінчення таблиці

	вдосконалення / заг. ред. Ю. П. Битяк. 576 с. 5. Кучерявенко Н. П. Курс налогового права : в 6 т. Харьков : Право, 2007. Т. 4 : Особенная часть. Косвенные налоги. 536 с.
Автореферати дисертацій	1. Бондар О. Г. Земля як об'єкт права власності за земельним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2005. 20 с. 2. Гнатенко Н. Г. Группы інтересів у Верховній Раді України: сутність і роль у формуванні державної політики : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2017. 20 с. 3. Кулініч О. О. Право людини і громадянина на освіту в Україні та конституційно-правовий механізм його реалізації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Маріуполь, 2015. 20 с.

ДОДАТОК В

Оцінювання курсових робіт

Критерії оцінювання (якісний рівень підготовки та захисту) курсових робіт	Сума балів за 100-бальною шкалою	Оцінка за національною шкалою
1	2	3
Курсова робота виконана у повному обсязі, відповідно до її плану та завдань, носить дослідницький характер, матеріал викладено професійно, грамотно, логічно і послідовно з відповідними висновками, текст оформлено за діючими вимогами. При захисті роботи студент показує глибокі знання з питань теми, впевнено оперує даними дослідження, вносить пропозиції по темі дослідження, впевнено і докладно відповідає на поставлені запитання, вміє доводити й захищати власні точки зору та вести професійну дискусію.	90 - 100	Відмінно
Курсова робота виконана у повному обсязі, відповідно до її плану та завдань, носить дослідницький характер, матеріал викладено логічно і послідовно з відповідними висновками, текст оформлено за діючими вимогами. При захисті роботи студент показує знання з питань теми, оперує даними дослідження, без особливих труднощів відповідає на поставлені запитання. Але у роботі незначні (непринципові) погрішності або студент не виявляє абсолютної впевненості та творчого підходу при відповідях під час захисту роботи.	82 - 89	Добре
Курсова робота виконана у повному обсязі, відповідно до її плану та завдань, матеріал викладено логічно і послідовно з відповідними висновками, текст оформлено за діючими вимогами. При захисті роботи студент показує знання з питань теми, оперує даними дослідження, відповідає на поставлені запитання. Але у зроблених дослідженнях чи аналітичних розрахунках, структурі, мові і стилі роботи є незначні погрішності чи неточності.	74 - 81	Добре

Продовження таблиці

1	2	3
Курсова робота виконана у повному обсязі, відповідно до її плану та завдань, текст оформлено за діючими вимогами, але робота містить поверхневий аналіз, матеріал викладено непослідовно та необґрунтовано. Студент розуміється на значній частині теоретичного матеріалу, виявляє певні знання і розуміння основних положень; за допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих. Хоча основні базові тези роботи в принципі розкриті, але недостатньо обґрунтовані, нечітко сформульовано висновки, пропозиції і рекомендації. При захисті студент виявляє невпевненість, показує досить слабкі знання, вагається з відповідями на запитання чи не завжди їх надає, не чітко чи не вірно їх формулює.	64 - 73	Задовільно
Курсова робота виконана майже у повному обсязі, відповідно до її плану та завдань, текст оформлено за діючими вимогами, але робота має недостатньо глибокий аналіз, матеріал викладено непослідовно та необґрунтовано. Основні тези роботи розкриті, але при захисті автор самостійно не може сформулювати або обґрунтувати пропозиції і рекомендації з теми дослідження, і лише за допомогою викладача може виправляти помилки, серед яких є досить значна кількість суттєвих і принципових, виявляє при цьому невпевненість, показує слабкі знання питань теми, не надає вичерпні аргументовані відповіді на запитання.	60 - 63	Задовільно
Курсова робота виконана не у повному обсязі чи не у відповідності до її плану та завдань, текст оформлено з порушеннями діючих вимог, робота не має правильних аналітичних висновків або вони носять декларативний характер. При захисті курсової роботи студент дає переважно неправильні відповіді, припускає грубі помилки, виявляє суттєві прогалини у теоретичних знаннях і практичних навичках з навчальної дисципліни, не може надати характеристику навіть базовим, найбільш поширеним, методам фінансового аналізу та розтлумачити змістовну сутність аналітичних показників.	35 - 59	Незадовільно

Закінчення таблиці

1	2	3
Курсова виконана не у повному обсязі чи не у відповідності до її плану та завдань, взагалі не відповідає вимогам, які пред'являються до курсових робіт. У роботі відсутні деякі її структурні складові; автор допускає грубі принципові помилки в аналітичних розрахунках, не надає до них необхідних пояснень; в роботі немає висновків або вони носять декларативний характер. При захисті курсової роботи студент не може відповісти на жодне поставлене запитання, виявляє повну відсутність базових знань з відповідної початкової дисципліни, не знає ніяких базових основ теорії фінансового аналізу, змісту фінансових звітів чи сутності фінансових показників та зовсім не розуміється навіть на основах методики проведення фінансових аналітичних розрахунків.	1 - 34	Незадовільно

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ**

з навчальної дисципліни

«ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ»

**для студентів всіх форм навчання
галузі знань 07 Управління та адміністрування**

Комп'ютерний набір і верстка: Антоненко Валентина Миколаївна

Укладач: Антоненко Валентина Миколаївна

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»
85300, м. Покровськ, пл. Шибанкова, 2.